

Çetinkaya Büyükbodur A. (2024). Çevrimiçi (yeni bir sosyal çevrede) çocuk cinsel istismarının önlenmesinde sosyal hizmet uygulamalarının odağı. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 5 (2), 143-164. [doi](https://doi.org/10.61861/spshcd.1583456) 10.61861/spshcd.1583456

DERLEME | REVIEW

Başvuru: 12/11/2024

Kabul: 31/12/2024

ÇEVİRİMİÇİ (YENİ BİR SOSYAL ÇEVREDE) ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARININ ÖNLENMESİNDE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARININ ODAĞI

Focus of Social Work Practices in Preventing Child Sexual Abuse Online (In a New Social Environment)

Ayşin ÇETİNKAYA BÜYÜKBODUR¹

¹ Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, aysin.cetinkaya@alparslan.edu.tr,

[orcid](https://orcid.org/0000-0002-8042-4174) 0000-0002-8042-4174

ÖZ

Çevrimiçi çocuk cinsel istismarı tüm dünyada üzerinde hassasiyetle durulan, koruyucu-önleyici, tedavi ve rehabilite edici programları ve sosyal hizmet uygulamalarını gerektiren çocuk ve aile refahını tehdit eden önemli bir sorun niteliği taşımaktadır. Çevrimiçi çocuk cinsel istismarı çocukların istismar görüntülerinin paylaşılmasından, çocuk bedeninin cinsel sömürü amacıyla kullanılmasına değin çok geniş bir yelpazede meydana gelebilmektedir. Bu çalışmada çevrimiçi çocuk cinsel istismarına, türlerine, aşamalarına, risk faktörlerine, faillerin özelliklerine, dünya da bu sorun alanına ilişkin koruyucu- önleyici çalışmalardan bazalarına ve çevrimiçi çocuk cinsel istismarının önlenmesinde sosyal hizmet uygulamalarının odağına değinilmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda çocuk refahı alanındaki sosyal hizmet uygulamalarının ekolojik yaklaşım ve kesişimsellik çerçevesinde çevrimiçi ortamları içerecek şekilde yapılandırılmasına, çevrimiçi çocuk cinsel istismarının önlenmesine yönelik araştırmalara, kanıta dayalı sosyal hizmet uygulamalarına gereksinim duyulduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi çocuk cinsel istismarı, kesişimsellik, ekolojik yaklaşım, çocuk refahı

ABSTRACT

Online child sexual abuse is a significant problem that threatens the well-being of children and families, requiring sensitive attention all over the world and requiring protective-preventive, treatment and rehabilitative programs and social work practices. Online child sexual abuse can occur in a wide range of ways, from sharing images of child abuse to the use of children's bodies for sexual exploitation. This study aims to address online child sexual abuse, its types, stages, risk factors, characteristics of perpetrators, some of the protective-preventive studies on this problem area in the world, and the focus of social work practices in preventing online child sexual abuse. As a result of the study, it can be said that social work practices in the field of child welfare need to be structured to include online environments within the framework of the ecological approach and intersectionality, and that there is a need for research on the prevention of online child sexual abuse and evidence-based social work practices.

Keywords: Online child sexual abuse, intersectionality, ecological approach, child welfare

GİRİŞ

Çevrimiçi ortamların yer aldığı internet, coğrafi sınırların ötesinde ağ kurmayı ve topluluk oluşturmayı mümkün kılmakta, bilgi paylaşımını ve bilgi gelişimini kolaylaştırarak iletişimde hızlı erişimi sağlayabilmektedir. İnternet, çocuklara ve ergenlere öğrenme fırsatlarına ve kaynaklara erişim açısından çok sayıda fayda sağlamaktadır (Madigan vd., 2018). Dahası, internette yer alan çevrimiçi ortamlar çocukların ve ergenlerin yeni arkadaşlıklar, ilişkiler kurdukları ve kişilerarası etkileşimlerde buldukları ortamlardır. [UNICEF] (2017)'in yayınladığı rapora göre, dünyadaki gençlerin %71'i internete erişebilmektedir. Dünya nüfusunun yüzde ellisi çevrimiçi ortamlarda yer almaktadır ve bu nüfusun yüzde 30'undan fazlası çocuklardan ve gençlerden oluşmaktadır [UNESCO, 2019]. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Türkiye de çocukların internete erişimi ve kullanımı 2021 yılında %82,7 iken 2024 yılında %91,3 olmuştur. Cinsiyete göre çocukların internet kullanımı incelendiğinde; erkek çocukların %92,2'sinin kız çocukların ise %90,3'ünün interneti kullandığı, çocukların internette en fazla video izledikleri, %66,1'inin sosyal medyada hesaplarının olduğu belirlenmiştir (TÜİK, 2024). Yaş grupları incelendiğinde; cep telefonu/akıllı telefon kullanma oranları 6-10 yaş grubundaki çocuklarda %66,3, 11-15 yaş grubundaki çocuklarda ise %86,2 olarak saptanmıştır (TÜİK, 2024). İngiltere'de, 0 ile 2 yaş arasındaki çocukların %25'i ve 3 ile 5 yaş arasındaki çocukların %36'sı kendi tabletine sahiptir ve günde ortalama bir saatten fazla internette zaman harcamaktadır (Livingstone, 2017). Çocukların interneti erken yaşta kullanmaya başlamaları, kendi telefonlarına ve tabletlerine sahip olmaları ve internette giderek daha fazla zaman geçirmeleri onları çevrimiçi büyük risklerle karşı karşıya kalmalarının zeminini hazırlamaktadır (Çıkman, Salman ve Çalışkan, 2017). Turgut ve Kurşun (2019)'un yaptıkları araştırma sonucuna göre; 9 ila 16 yaş arasındaki çocukların %80'inin odalarında mobil internet kaynaklarına erişebildiğini ve bu kaynakları kullanırken zamanlarının çoğunu sosyal medya sitelerinde geçirdikleri ortaya çıkmıştır.

İnternetin çocuk kullanıcılarının 'medya konusunda bilgili, sosyal olarak desteklenmiş ve psikolojik olarak dayanıklı' olduğu yönünde yaygın bir varsayım vardır, ancak aslında çoğu çocuk böyle değildir (Drohan ve Faustini, 2019, s.19). Yeni iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişimi ve hızla yaygınlaşması, çocukların çevrimiçi ortamda cinsel olarak daha fazla mağdur edilmesine ve sömürülmesine yol açmaktadır (Jones ve Skogrand, 2006). İnternetin yaygınlaşması çocukların çevrimiçi cinsel istismara uğramalarına neden olabilecek birtakım riskleri (kontROLSÜZ iletişim ağları, pornografik içerikler ve sohbet odaları) ortaya çıkarmıştır (Keçe, 2018). Çocuk cinsel istismarı görüntülerinin kasıtlı olarak çevrim içi olarak üretilmesine, dijital ortama yüklenmesine ve dağıtılmasına neden olarak çocuk cinsel istismarına yeni boyutlar kazandırmıştır (Özçalık ve Atakoğlu, 2021). Siber uzayda dolaşan milyonlarca istismar görüntüsü ve on binlerce çevrimiçi ortamda cinsel istismara maruz kalmış çocuk bulunmaktadır ve bu sayılar giderek artmaktadır (Wei, 2011). Teknolojinin ve sosyal medya erişiminin artmasıyla birlikte, çevrimiçi çocuk cinsel istismarı (Ali vd., 2021; Patterson vd., 2022) yeni bir çocuk cinsel istismar biçimi olarak son yıllarda hakkında daha fazla araştırma yapılan çocukların iyilik haline zarar veren küresel bir sorundur (Henry ve Powell, 2016). Çevrimiçi çocuk cinsel istismarı; 18 yaş altındaki bir çocuğun mesajlaşma, e-posta, fotoğraf, sosyal medya, çevrimiçi sohbet, çevrimiçi yayın veya internet tabanlı video oyun platformları gibi kısmen veya tamamen elektronik iletişim ve

etkileşim biçimleri aracılığıyla cinsel istismarını ifade etmektedir (Hamilton-Giachritsis ve diğerleri, 2017). On sekiz yaş altı çocukların çevrimiçi ya da yüz yüze ortamlarda görüntülerinin kaydedilmesini ve siber alanda dağıtılmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda çocukların cinsel istismarı yalnızca yüz yüze istismarla sınırlı değildir, aynı zamanda çevrimiçi olarak da gerçekleşebilmektedir. Özellikle sosyal medya çocukların kandırılabilirliği ve manipüle edilebilirliği çeşitli riskleri barındırmaktadır (Reeves ve Crowther, 2019). Örneğin; Kamboçya'da istenmeyen cinsel yaklaşımlara, görüntülere ve yorumlara maruz kaldıklarını açıklayan çocukların yaklaşık üçte biri bunun sosyal medya aracılığıyla gerçekleştiğini ifade etmişlerdir (ECPAT, INTERPOL ve UNICEF, 2022).

Çevrimiçi çocuk cinsel istismarı çocuk ve aile refahını tehdit etmektedir. Bu kapsamda çevrimiçi çocuk cinsel istismarına değinilmesi, koruyucu-önleyici çalışmaların neler olabileceğinin belirlenmesi önemli görülmektedir. Çalışmada ekolojik yaklaşım ve kesişimsellik çerçevesinde çevrimiçi çocuk cinsel istismarını önlemeye yönelik sosyal hizmet uygulamalarının odağına değinilmesi amaçlanmıştır.

Çevrimiçi Çocuk Cinsel İstismarı, Etkileri ve Risk Faktörleri

Çocuk cinsel istismarı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından sorumluluk, güven veya güç ilişkisi kullanılarak çocuğun tam olarak kavrayamadığı ve bilinçli onay veremediği ya da gelişimsel olarak hazır olmadığı, toplumun yasalarını veya sosyal tabularını ihlal eden çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine, onuruna zarar veren ya da zarar verme potansiyeli taşıyan her türlü cinsel davranış olarak tanımlanmaktadır (World Health Organization, 1999, s.15; World Health Organization, 2003). Bunun yanı sıra bir çocuğun herhangi bir yasadışı cinsel aktiviteye girmesi için teşvik edilmesi veya zorlanması, fuhuşta veya diğer yasadışı cinsel uygulamalarda kullanılması, çocukların pornografi ve materyallerde sömürülmesi de çocuk cinsel istismarı (WHO, 1999, s. 15–16) olarak tanımlanmaktadır. Bu istismar türü çocuk bedeninin ticari cinsel sömürü aracı haline gelmesine neden olabilmektedir. Bu bağlamda çocuk refahı alanında çevrimiçi çocuğun cinsel istismarının önlenmesi birincil odak nokta haline gelmektedir. Çocuklarda 11-15 yaş aralığı temel bir risk faktörüdür, 16 yaşından büyük olmak ise riski azaltmaktadır (Internet Watch Foundation (IWF), 2018). Pereda ve diğerleri (2009), küresel ölçekte erkek çocuklarının %7,9'unun ve kız çocuklarının %19,7'sinin 18 yaşından önce cinsel istismara maruz kaldığını belirtmektedirler. Jones ve diğerleri (2012), ABD'de yaptıkları araştırmada çocukların %11'inin çevrimiçi cinsel istismara, %23'ünün ise pornografiye maruz kaldığını belirlemiştir. Kanada da 2003 yılında yapılmış bir araştırma sonucunda her 3 kız çocuğundan 1'inin ve her 6 erkek çocuğundan 1'inin bir tür çevrimiçi cinsel istismara maruz kaldığı belirlenmiştir. Avrupa da ve Amerika da çocukların %5 ile 25'i dijital ortamda zorbalıkla, çevrim içi ortamda cinsel içerikli materyallerle karşılaşmaktadırlar (Carr, 2017). İngiltere İnternet İzleme Vakfı 2022 yılı verilerine göre 2023 yılında çevrimiçi çocuk cinsel istismarına ilişkin görüntülerde %5'lik bir artışın oluştuğunu bildirmiştir (Internet Watch Foundation (IWF), 2023).

Çocuklara yönelik çevrimiçi cinsel istismar ile yüz yüze cinsel istismar arasında önemli bir örtüşme bulunmaktadır (Zweig vd., 2013). Siber takipçiler mağdurları hem gerçek dünyada hem de çevrimiçi mekanlarda takip edebilirler. Son yıllarda yapılan araştırmalar çevrimiçi cinsel istismarın önemli bir

bölümünün tanıdıklar ve akranlar tarafından gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır (Gewirtz-Meydan ve Finkelhor, 2020; Finkelhor vd., 2023). Çalışmalar dijital ortamda meydana gelen çocuk istismarının üçte ikisi ile dörtte üçünün aynı tacizciler tarafından yüz yüze gerçekleştiğini göstermektedir. Bu istismar biçimleri tamamen çevrimiçi olarak başlasa da, istismar yüz yüze olarak devam edebilir ve bazen bunun tersi de mümkün olabilmektedir. Çocuğun çevrimiçi cinsel istismarı ergenlik döneminde artabilmektedir. Çocukların ergenlik döneminde biyopsikososyal gelişimine paralel biçimde romantik ilişkilere ilgileri de başlamaktadır. Faillerde genellikle bu gelişimsel dönemde ortaya çıkan karşı cinse ilgiyi kullanabilirler. Bunun yanı sıra bazı çalışmalarda okullarda akran zorbalığına başvuran çocukların ileriki gelişim dönemlerinde ergenlik döneminde ve yetişkinlikte flört tacizi, cinsel tacize yönelebileceklerini göstermektedir (Espelage vd., 2016; Zych vd., 2021).

Çevrimiçi çocuk cinsel istismarının türleri arasında; kandırma (yani, bir çocuğun arkadaş edinilmesini ve istismara hazırlanmasını), cinsel taciz (yetişkinlerin çocukla cinsel sohbet girmesi), cinsel şantaj (çocuğa cinsel eylemlerde bulunması için şantaj yapılması) ve çocuk cinsel istismarı materyalinin üretilmesi ve dağıtılması (çocuk pornografisi) yer alır (Chauviré-Geib ve Fegert, 2024) ve bunların her biri elektronik iletişim teknolojileri (örneğin, sosyal medya, mesajlaşma) aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Genel olarak, çevrimiçi çocuğun cinsel istismarı, cinsel konuşmalar yapmak, cinsel videolar ve resimler dağıtmak ve çocukları çevrimdışı yüz yüze istismara hazırlamak gibi çeşitli eylemlerini kapsar (Joleby vd., 2020), kişisel cinsel tatmin, maddi kazanç, diğer pedofillerle etkileşim, çocuğun çevrimiçi canlı yayınlarına katılımı ve/veya çocukları çevrimiçi ve çevrimdışı cinsel eylemlerde bulunmaya teşvik etmek için istismara ilişkin materyalin görüntülenmesini, toplanmasını ve/veya dağıtılmasını içerir (Whittle ve Hamilton-Giachritsis, 2017). Çocuk refahı ve çocuk hakları perspektifinden bakıldığında, çocuk cinsel istismarı görüntüleri, zarar gören ve bu nedenle korunmaya ihtiyaç duyan çocuklara ilişkin kanıtlardır (Carr, 2003).

Quayle (2017), çevrimiçi cinsel istismarın 4 türüne dikkat çekmektedir:

1- Aşağılayıcı ifadeler içeren ve istenmeyen cinsel yaklaşımlara ve cinsel saldırıya yol açabilen cinsel istismardır. Bu istenmeyen cinsel ilgi, failin kurbanına örneğin cinsel hayatı veya cinsel aktiviteleri hakkında mesajlar göndermesi anlamına gelebilir. Fail, bu istenmeyen cinsel ilgiden, ister çevrimiçi ister yüz yüze olsun, bir tür cinsel işbirliği talep etmeyi amaçlayabilir.

2- Cinsel talepleri içeren cinsel istismardır. Burada yetişkin failer, çocuk istemeden cinsel aktiviteler hakkında cinsel olarak konuşmak ve kişisel cinsel bilgiler vermek için çocuklarla etkileşime girer.

3- Çocuğun hazırlığıdır. Hazırlayan istismar başlamadan önce çocuğun güvenini ve inancını kazanır.

4- Cinsel sömürüdür. Bu istismar biçiminde, çocuğun savunmasızlığı nedeniyle başlangıçtan itibaren iletişim eşitsizdir. Bu istismar türü failin çocuğu kolayca ikna etmesini ya da çocuğu zorlamasını içerir.

Çevrimiçi çocuk cinsel istismarının varyasyonları, örneğin "sexting" yoluyla çocuğun akran grupları içinde de bulunabilir. Sexting, küçük yaştaki ergenler tarafından resim ve videoların oluşturulması, paylaşılması ve iletilmesi olarak tanımlanır (Lenhart, 2009). Bu etkinlik akranlar arasında rızaya dayalı

olarak kabul edilebilirken, resim, video veya metinlerin rızaya dayalı olmayan dağıtımı yoluyla hızla siber zorbalık yapmanın veya başkasının mahremiyetini ihlal etmenin bir yolu haline gelebilir.

Çevrimiçi cinsel istismar çocuğun görüntülerinin canlı yayına paylaşılması, çocuk cinsel istismar materyalinin üretimi ve paylaşımı şeklinde olabilir. Çevrimiçi cinsel istismar görüntüleri, çocukların gerçek dünyada yaşadıkları istismarın daha sonra "sanal dünyada" yayınlanmış görsel kayıtları olarak karşımıza çıkabilmektedir (Jones ve Skogrand, 2006). Çevrimiçi cinsel taciz, kandırma dahil olmak üzere birçok biçimde ortaya çıkabilir ve şantajla sonuçlanabilir (Quayle vd., 2012).

Çocuk cinsel istismarının önemli ve kalıcı etkileri bulunmaktadır. Doğal veya insan eliyle gerçekleştirilen felaketlerin aksine, cinsel istismar özel bir yıkım meydana getirir, çocuğun kimliğine, bedenine, ruhuna, mahremiyetine ve umuda bir tür saldırıdır. Utanç, çocuğu, yakın sosyal çevrede bulunanları, tanıkları ve geniş toplulukları etkiler. Alan yazında çevrimiçi cinsel istismara maruz kalan çocuklarda yüz yüze çocuk cinsel istismarına benzer şekilde kendine zarar verme, uyku bozuklukları, korku, sosyal zorluklar, gergin aile ilişkileri, güven sorunları ve değersizlik duyguları (Joleby vd., 2020), öfke, saldırganlık, utanç, depresyon, somatizasyon bozuklukları, madde bağımlılığı, uygunsuz veya erken cinselleştirilmiş davranışların görülebileceği belirtilmektedir (Harvey ve Taylor, 2010; Berliner ve Elliott, 2002; Hunter, 2006). Ayrıca anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu ortaya çıkabilir. Araştırmalar, istismarın dijital ögesinin çocukların psikososyal sağlığını etkileyebileceğini göstermektedir (Hanson, 2017a). Çocuklarda cinsel istismar materyalinin görsel dağıtımı tekrar örselenmeye (Leonard, 2010), kendini suçlamaya ve ihanet duygularına (Quayle vd., 2012a) neden olabilir, duygusal, düşünsel ve davranışsal sorunlara yol açabilir (Hamilton-Giachritsis vd., 2020). Ebeveynlerin çocuklarına verecekleri uygunsuz tepkiler ve çocuğu desteklemeyen aile ortamı, çevrimiçi cinsel istismarın çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini daha da derinleştirebilir (Hanson, 2017b). Diğer istismar biçimlerine (fiziksel, duygusal, ekonomik vb.) maruz kalan çocuklar teknoloji temelli çocuk istismarı açısından daha fazla risk altındadırlar. Diğer istismar biçimlerine maruz kalmak çocuklarda yalnızlığa neden olabilir, çocuklar anlaşılmadıklarını düşünebilirler, ebeveyn desteğinden, sosyal destek ağlarından ya da onları koruyan sistemlerden yoksun olabilirler.

Çevrimiçi cinsel istismar karşısında engelli çocukların savunmasızlıkları daha da artmaktadır (Koçtürk ve Yüksel, 2021). İnternetin sık kullanımı zihinsel yetersizliği olan çocuklar arasında yaygındır (Kocamaz ve diğerleri, 2021). Çocuklar interneti kişisel gelişim, öğrenme, oyun oynama ve ilişki kurmak için bir platform olarak kullanabilirler. Gerçek dünya ile bağlantı kurma veya sosyal etkileşimde bulunma ile ilgili güçlük yaşayan engelli çocuklar için sanal dünya bu zorlukları aşmaya yardımcı olabilir ve yeni deneyimler ve sosyal tanışmalar için bir araç olarak kullanılabilir (Jackson ve diğerleri, 2010). Ancak çevrimiçi ortamlar olumlu deneyimleri edinmek için bir kaynak olsa da aynı zamanda çocukların savunmasızlıklarını arttıran, çocukların psikososyal iyilik haline zarar veren tehlikeli davranışların yeri de olabilir. Engelli çocukların çevrimiçi ilişki arama olasılıkları yüksektir ve cinsel istismar faillerinin hedefi haline gelebilirler (Normand ve Sallafranque-St-Louis, 2015). Genel olarak, özellikle zihinsel yetersizliği olan çocukların engelli olmayan akranlarına kıyasla cinsel istismara uğrama riski daha yüksektir (Euser vd., 2015). Dahası, genel olarak zihinsel yetersizliği olan çocukların cinsel istismarı

zihinsel yetersizliği olmayan çocuklara göre daha az görünürdür (Soylu vd., 2013), çocuklarda zihinsel yetersizlik arttıkça istismarın ortaya çıkışı azalır (Bae vd., 2017). Çocuklar açığa çıkarma konusunda çeşitli güçlükler yaşarlar.

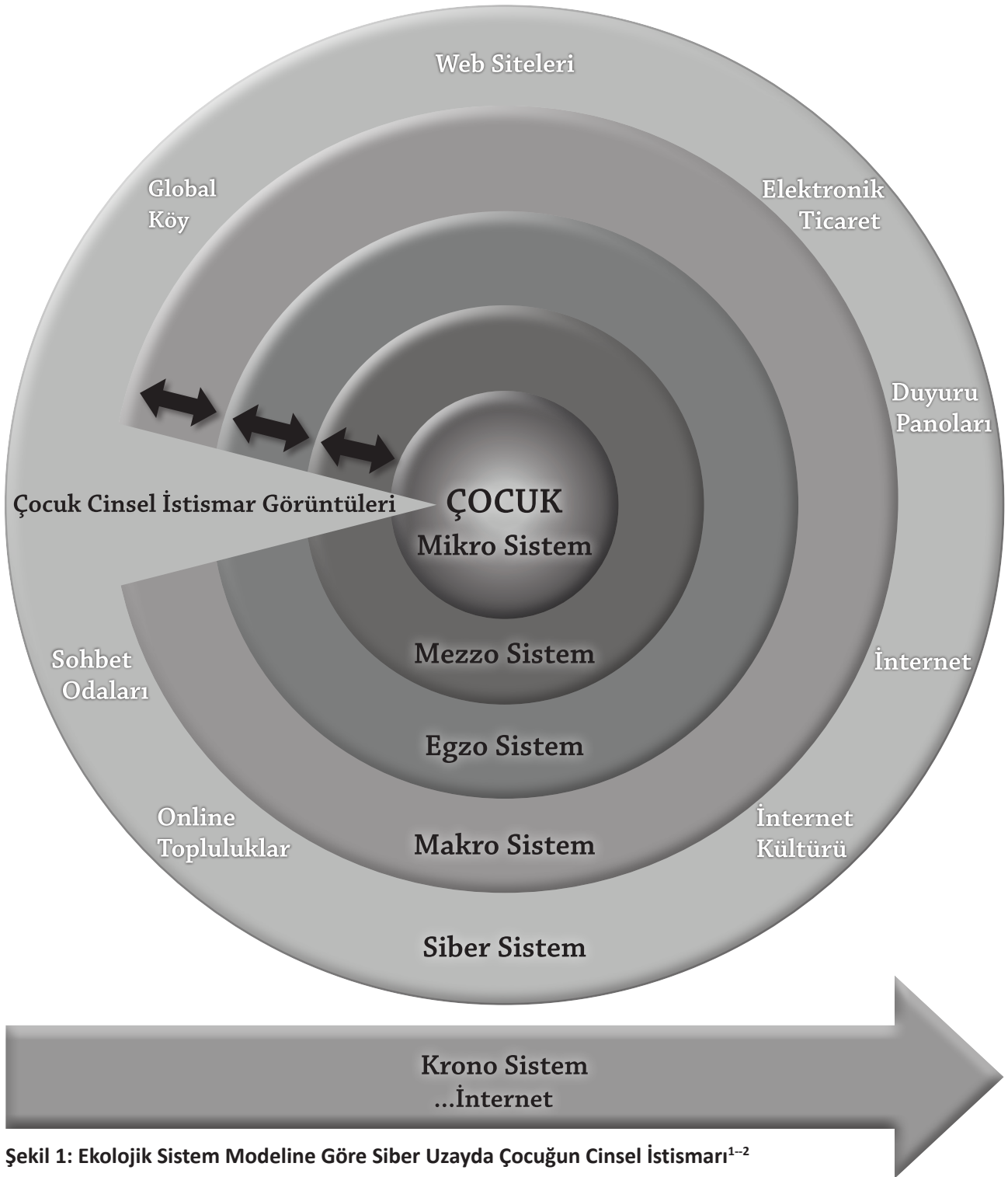
Çevrimiçi çocuk istismarına maruz kalan çocukların çoğunun kız çocuğu oldukları bu bağlamda kız çocuklarının istismara maruziyet açısından erkek çocuklarına göre daha çok çevrimiçi cinsel istismara uğrayabilecekleri söylenebilir (Briggs, Simon, Simonsen, 2011). Yoksulluk içinde yaşayan bir veya iki ebeveyni de olmayan veya üvey babası olan çocukların cinsel istismara uğrama riski daha yüksek olabilmektedir (Butler, 2013; Finkelhor ve Baron, 1986). İşsizliğin olduğu, göçmen olan ailelerin çocuklarının risk altında oldukları alan yazında yer alan çalışmalarda ifade edilmektedir (Jonsson vd., 2019). Cinsel istismar açısından diğer risk faktörleri dürtüsellik, düşük akademik başarı veya özel eğitime ihtiyaç duyma, zihinsel veya fiziksel engellerdir (Murray ve diğerleri, 2014). Son olarak, ev dışında ya da çatışma ortamlarında yaşayan veya refakatsiz çocuklar çevrimiçi cinsel istismara uğrama açısından daha yüksek risk altındadır (Radford, Allnock ve Hynes, ty).

İstismarın neden olduğu örselenme başkalarının olumsuz, suçlayıcı tepkileriyle daha da karmaşık hale gelebilir. Çocukların istismara uğramış olma durumlarını açığa vurmaları kimi zaman yıllar alabilir. Bunun nedeni ise utanç, suçluluk, mahcubiyet duygularının yanı sıra misilleme korkusu ve faille olan ilişkinin niteliğinden kaynaklanabilir (Tener ve Murphy, 2015). Çevrimiçi ortamda cinsel istismar vakalarındaki ifşa süreçlerini inceleyen mevcut araştırmalar, ergenlerin yarısından azının istismarı bildirdiğini veya bir ebeveyne anlattığını bulmuştur (Finkelhor vd., 2000). Ergenlerin çevrimiçi ilişkilerini ve etkileşimlerini ailelerinden ziyade akranlarına açıklamaları daha olasıdır (Katz, 2013).

Ekolojik Yaklaşım Göre Çevrimiçi (Yeni Bir Sosyal Çevrede) Çocuk Cinsel İstismarı

1970'lerden beri, çocuklarla çevreleri arasındaki etkileşimler kişilerarası, topluluk, örgütsel ve toplumsal düzeylerde ekolojik yaklaşımla ele alınmaktadır (Ungar, 2010). Bronfenbrenner (1977, 1979) tarafından oluşturulan ekolojik sistemler teorisi, çocukların gelişimini kişi-çevre bağlamında ele almaktadır. Bu model, gelişimin fiziksel, sosyal, duygusal bileşenlerle birlikte mikrosistem (aile, akranlar, okul), mezzo sistem (sistemler arasındaki ilişkiler), egzosistem (çocuğa dolaylı olarak bağlı sistemler) ve makro sisteme (inançlar, değerler, toplum yasaları ve kültür) özgü faktörler çerçevesinde ele alınmasıyla anlaşılabilirliğini varsayar. Model, (a) çocuk ve aile bağlamının, (b) ailenin içinde yer aldığı daha büyük sosyal sistemlerin, (c) kapsayıcı kültürel değerlerin ve inanç sistemlerinin eş zamanlı olarak değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

Çocuklar ve gençler, tanıdıkları ve tanımadıkları insanlarla sosyalleşmek için yeni teknolojiyi kullanırlar. Çocukların psikososyal sağlıklarının ve çevreleri ile etkileşimlerinin değerlendirilmesinde çevrimiçi ortamında dikkate alınması gerekir. Bu bağlamda ekolojik yaklaşım “çevresi içinde birey” çerçevesinde çocuğu çevreleyen sistemlere “çevrimiçi” ortam da dahil edilmelidir. Çevrimiçi ortamları çevreleyen siber alanın bir etki sistemi olarak ekolojik modele dahil edilmesi ise “ekolojik bir sistem olarak siber uzayı” vurgulamaktadır (Martin ve Stuart, 2024).

Şekil 1: Ekolojik Sistem Modeline Göre Siber Uzayda Çocuğun Cinsel İstismarı¹⁻²

Ekolojik model, çocuk istismarının bir çocuğun çevresinde yer alan en yakın sosyal sistemlerden (örn. birey ve aile) en uzak sistemlere (örn. toplum ve kültür) kadar çeşitli sistemler ve güçlerle etkileşim

1 "Cyberspace as an Ecological System Modeli"nden uyarlanmıştır (Martin, 2015).

2 Martin, Cyberspace as an ecological system modelini Bronfenbrenner'in (1979) ve Johnson ve Ptoplampu'nun (2008) çalışmalarından uyarlamıştır.

halinde olduğunu vurgulamaktadır. Muir (2005) çocuğun fiziksel ortamlarında var olan birçok zaafın ve risk faktörünün çevrimiçi ortamda daha da kötüleşebileceğini ileri sürmektedir. Ayrıca siber alanda gerçekleşen istismar çocuklar için fiziksel dünyada sonuçlar doğurur. Buna paralel olarak, fail(ler) anonim kalabildiği için çocukları her yerden, günde 24 saat taciz etmeye ve sindirmeye devam edebilir (Mishna, Saini ve Solomon, 2009). Muir (2005) siber alana giren materyallerin fiziksel ortamlarda meydana gelen etkinin hızlanmasına neden olabileceğini, siber uzayın zaman, yer ve mekân açısından fiziksel ortamdaki farklı olduğunu belirtmektedir. Örneğin, bir çocuğun ev içi (yakın) bir ortamda cinsel istismarı dijital olarak kaydedilebilir ve daha sonra siber uzayda dağıtılabilir ve herkes tarafından, her an ve dünyanın herhangi bir yerinde görüntülenebilir. Bu model, sosyal hizmet uzmanlarını, çevrimiçi ortamın cinsel istismara uğramış çocukları en yakın çevreden en uzak çevreye kadar nasıl etkileyebileceğini düşünmeye teşvik etmektedir. Siber uzayı çocuk üzerinde ekolojik bir etki sistemi olarak kavramsallaştırmak gerekmektedir. Çevrimiçi ortamı çocuğun çevresinde yer alan bir sistem olarak kavramsallaştırmak çevrimiçi cinsel istismarın çocuklara verdiği zararları, çocukların korunmasını ve çevrimiçi çocuk cinsel istismarının önlenmesi için nelerin yapılmasının gerekli olduğu konusunda çocuk hakları perspektifinden hareket edilerek düşünülmesine ve müdahale stratejilerinin oluşumuna olanak tanımaktadır.

Çevrimiçi Çocuk Cinsel İstismar Faillerinin Özellikleri

Çevrimiçi çocuğun cinsel istismarında bulunan failer 3 gruba ayrılmaktadır: İlk grupta yakınlık arayan son derecede savunmasız çocukları hedef alan failer bulunmaktadır. İkinci gruptaki failer her türlü riskli davranışta bulunabilecek çocukları hedef alırlar. Üçüncü gruptakiler ise çocuk ile yakınlığı duruma göre belirleyen failerdir (Whittle ve Hamilton-Giachritsis, 2017). Faillerin motivasyonlarına göre de sınıflandırılabilmesi için yazında belirtilmektedir. Buna göre; failer çevrimiçi ve yüz yüze ilişki geliştirenler olarak ikiye ayrılırlar (Livingstone, 2017). Çevrimiçi ortamdaki failer, çocuklarla yakınlık ve arkadaşlık kurabilmekte, çocukları cinsel eylemlerde bulunmaya yönlendirebilmekte veya zorlayabilmektedir (Forni ve diğerleri, 2020; Joleby ve diğerleri, 2021). O'Connell (2020), çevrimiçi cinsel istismar sürecini tanımlamak için arkadaşlık kurma, ilişki kurma, risk değerlendirmesi, çocuğun yaşamı hakkında özel bilgileri paylaştığı aşama ve cinsellik aşamasını içeren 5 aşamalı bir model geliştirmiştir. Buna göre (O'Connell, 2020):

Arkadaşlık kurma aşaması: Bu aşamada, fail çocukla iletişime geçer ve ona diğer kişilere açık olan genel sohbet odasından özel bir konuşma alanına geçmesini teklif edebilir. Bu aşamanın süresi failere göre değişir ve tekrarı, failin çocukla kurabileceği temasın seviyesine bağlıdır.

İlişki kurma aşaması: Bu aşama, ilk aşamanın bir uzantısıdır ve failin çocuğun hayatı hakkında daha fazla bilgiyi öğrenmesini içerir. Bu aşama tüm failer tarafından gerçekleştirilmeyebilir, ancak çocukla teması sürdürmek isteyenler, çocuğun en iyi arkadaşı olma yanılısamasını yaratmayı amaçlar.

Risk değerlendirme aşaması: Bu aşamada, fail çocuğun yakın çevresi hakkında sorular sorar (örneğin; bilgisayarın yeri, bilgisayarı kullanan kişi sayısı vb.).

Çocuğun yaşamı hakkında özel bilgileri paylaştığı aşama: Bu aşamada, konuşmanın niteliği değişir. Fail çocuğun özel sorunları hakkında konuşmasını teşvik eder, çocuklar yaşamları hakkındaki önemli bilgileri fail ile paylaşabilir.

Cinsellik aşaması: Fail çocukta derin bir güven duygusu yarattığında bu aşamaya geçer. Burada, failerin daha açık sorular sormasıyla konuşmaların içeriğinde önemli değişiklikler meydana gelir (O'Connell, 2020). Fail ile çocuk arasındaki etkileşimlerin hepsi bu aşamaları takip etmeyebilir (Özçalık ve Atakoğlu, 2021). Süreç, failin motivasyonuna ve amacına göre değişebilir (O'Connell, 2020). Alan yazında yer alan bazı çalışmalar bu sürecin 6 aydan 4 yıla kadar uzayabildiğini gösterirken (Katz, 2013, Whittle vd., 2015) bazı çalışmalarda failerin agresif ve hızlı cinselleştirilmiş taleplerde bulunma eğiliminde olduklarını ve failin çocuk ile olan iletişimde uzun aşamalı bir sürece gerek olmadığı ifade edilmektedir (Kloess vd., 2017).

Failer, çocukların fiziksel olarak yalnız kaldıklarında iletişim kurarlar veya zihinsel olarak (ilişkiyi gizli tutarak) çocukları izole etmeye çalışırlar (Katz, 2013). Çocukların görüntülerini kaydedip saklayabilirler (Whittle vd., 2015). Bu görüntüleri ailelerle, arkadaşlarla veya öğretmenlerle paylaşma veya internete yükleme tehdidiyle bir saldırganlık stratejisi olarak kullanılabilirler. Bu tehditler, çocukların sessiz kalmasına neden olur veya onları cinsel eylemlerde bulunmaya zorlayabilir (Paranjothy vd., 2011).

Çevrimiçi Çocuk Cinsel İstismarına Yönelik Koruyucu-Önleyici Sosyal Hizmet

Uygulamalarının Odağı

Sorunun ciddiyeti ve olumsuz sonuçlarının derinliği değerlendirildiğinde çevrimiçi çocuğun cinsel istismarını önlemeye ilişkin uygulamalara öncelik verilmesi gerekmektedir. Önleme bazen birincil, ikincil ve üçüncül katmanlar olarak kategorize edilir. "Birincil önleme", bir sorun haline gelmeden önce riski etkisiz hale getirmek için genel nüfusu hedefler, "ikincil önleme" riski etkisiz hale getirmek için risk altındaki grupları hedeflerken, "üçüncül önleme" riskten etkilenenleri hedefler ve gelecekte tekrarlanmasını önlemek için zararı gidermeyi amaçlar (Wortley ve Smallbone, 2012: 90).

Önleme öncelikle çevrimiçi cinsel istismara maruz kalan çocuklarla risk altındaki çocukların savunmasızlığını, ikinci olarak sömürüyü ve üçüncü olarak failer için cezasızlık kültürünü azaltmayı amaçlamaktadır (Ross, 2014, 328). Knack ve diğerleri (2019), çocuğun cinsel istismarına ilişkin üç farklı önleme müdahale türünün çevrimiçi çocuğun cinsel istismarına uyarlanabileceğini belirtmektedir. Buna göre birincil önleme müdahaleleri; genel nüfus için dünya çapında var olan önleme girişimlerine odaklanır. Hukuk ve mevzuat bu birincil önlemeye yardımcı olmadıkça önemli bir rol oynar. İkincil önleme; failere ve risk altındaki çocuklara, üçüncül önleme müdahaleleri ise; daha önce suç işlemiş failere ve daha önce mağdur olmuş çocuklara odaklanmaktadır.

Önleme, çocukları tehlikeli durumlardan kaçınmaları veya kaçmaları için beceriler ve stratejilerle donatmayı amaçlar (Smallbone vd., 2008). Ayrıca, çocuklar için riskli çevrimiçi ortamları azaltmaya yönelik girişimleri içermektedir (Krone vd., 2020). Çevrimiçi ortamda çocukların güvenliğinin ve istikrarının sağlanması gerekir. Güvenlik; bir çocuğun çevresinde yer alan sistemlerle korkudan uzak şekil-

de etkileşimde bulunabilmesini, fiziksel veya psikolojik zarardan korunma derecesini ifade ederken, istikrar ise; çocuğun sosyal, duygusal ve fiziksel ortamındaki öngörülebilirlik ve tutarlılık derecesidir (National Center for Injury Prevention and Control, ty).

Çevrimiçi cinsel istismara uğrayan pek çok çocuk maruz kaldığı istismarı bildirmemektedir (Tobin ve Seow, 2019: 1341). Çocuklar istismar nedeniyle damgalanmaya veya suçlanmaya maruz kalabilirler (Pais, 2010: 558) ve failin (ler) şantajları ile karşılaşabilirler (Reid 2012). Wortley ve Smallbone (2006), çocuğun fail/failere verdiği tepkinin, potansiyel failin sonraki eylemleri üzerinde 'önemli bir etkiye' sahip olabileceğini belirtmektedir (Wortley ve Smallbone, 2006: 24). Bunun için çocukların faile "hayır" deme becerisinin geliştirilmesi, potansiyel faileri caydırmada etkili olan stratejilerdendir. Bu bağlamda çocuklarda özgüveni geliştirmeye yönelik programlar etkili önleme stratejileri içerisinde yer almaktadır (UNICEF, 2020). Çocuklarla sosyal hizmet uygulamaları özellikle risk altında olan çocuklar başta olmak üzere tüm çocuklarda sömürücü ve istismar içeren ilişkilere "hayır" deme ve yardım isteme becerisinin kazandırılmasında önemli rol oynamaktadır. Çocuklarla ve ergenlerle grup çalışmaları aracılığı ile sosyal hizmet uzmanının eğitici rolü çocuklara bu becerinin kazandırılmasında önemlidir.

Çocuklar için siber alanda daha güvenli bir çevrenin oluşumunda teknolojiyle tasarlanmış müdahaleler önemli bir yer tutmaktadır ve teknoloji şirketlerinin daha güvenilir platformlar oluşturmak için çok yönlü çabaları bulunmaktadır. Çeşitli yazılım programları çocuğun cinsel istismarını önlemeye yardımcı olabilir (Patterson vd., 2022). Bu yazılımlar içerisinde yer alan "tasarımla güvenlik" giderek yaygınlaşmaktadır. Bu kavram çocuklar için güvenli çevrimiçi platformları ve teknolojik ortamları oluşturma çabalarını ifade etmektedir (Perrino, 2022). Çocukların korunmasına yönelik "tasarımla güvenlik" gelişim aşamasındadır ancak otomobillerin veya işyerlerinin güvenlikle ilgili unsurlarına dayanılarak geliştirilmektedir. Olası güvenlik unsurları belirli çocuklara ve gençlere zarar veren içerik türlerini veya belirli davranışları otomatik olarak dışlama çabalarını içermektedir (World Health Organization, 2022). Bunlar arasında; kullanıcıların çocuk cinsel istismarı materyallerini arama yeteneklerini sınırlamak, arama yapanlara yasadışı içerik ve bunlara erişim çabaları karşısında uyarılar göndermek, çocuk istismarını içeren içeriklerin hazırlanmasını (Lorenzo vd., 2020) ve yayılmasını engellemeye yönelik proaktif yapay zeka sistemlerini oluşturmak, bilinen yasadışı görüntüleri işaretlemek, raporlamak ve kaldırmayı içermektedir (World Health Organization, 2022).

Yaşa uygun, çocuk merkezli ve oyun tabanlı önleyici eğitim programları çevrimiçi çocuk cinsel istismarının önlenmesinde gelişim gösteren araçlar içerisinde yer almaktadır. Oyunun çocukların korunmasında merkezi bir rolünün olduğu çocuk koruma politikalarına, programlarına ve uygulamalarına odaklanmış çevrelerce kabul edilmektedir. İnsan haklarına odaklanan 'oyunlar içinde oyunlar' çocukların kendilerini ve akranlarını korumalarına yardımcı olmak için bilgi sağlamakta, çocukların güvenliğini teşvik ederek onlara yardımcı olmaktadır ve simüle edilmiş dijital oyunlar aracılığıyla çocuk korumanın farklı yönleri çocuklara sunulabilmektedir (Reeves vd., 2024). Bu oyunlar çevrimiçi çocuk cinsel istismarı ve cinsel sömürü gibi sorun alanlarını hedefleyebilir ve çocukların davranışlarını

oyundaki karakterler aracılığıyla yaşa uygun bir şekilde deneyimlemelerine yardımcı olabilir. Bu bağlamda oyunların çevrimiçi çocuğun cinsel istismarı ve çocuğun cinsel sömürüsü ile mücadelede giderek önemli hale geldiği ifade edilebilir. Bunun yanı sıra çocukların durumlarını değerlendirmelerini ve böylelikle daha güvenli bir şekilde davranışlarının sonuçlarını görebilmelerinin sağlanmasında ve çocukların baş etme kapasitelerinin güçlendirilmesinde oyunların önemi giderek artmaktadır. Oyun çevrimiçi ve yüz yüze unsurlar arasındaki etkileşime odaklanarak yalnızca çocuk koruma düşüncesinin odağını evden daha geniş çevreye doğru genişletir (Barlow vd., 2021). Sosyal hizmet çocuklar için insan haklarına ve çocuk haklarına duyarlı, çocukların istismardan korunmalarına aracılık edebilecek oyunların ve yazılımların geliştirilmesini teşvik edebilir. Sosyal hizmet uzmanları oyun yazılımlarını geliştirenlere danışmanlık sunabilir.

Önleme programları, çocuklarla çalışan profesyonellerin ve ebeveynlerin eğitimini içermektedir. Dünya Sağlık Örgütü (2024), çocukların cinsel istismardan ve sömürüden kaçınmalarına, yardım ve destek aramalarına yardımcı olacak, cinsel istismar ile ilgili farkındalık yaratan ve çocuklara yeni beceriler kazandıran cinsel istismarı önleme programlarının umut verici ve etkili olduğunu belirtmektedir (WHO, 2024). Çocuklara ve çocuklara bakım verenlere cinsel sağlık, rıza, sağlıklı sınırlar ve istismar belirtilerini tanıma ve nasıl yanıt verileceğine ve nasıl yardım alınacağına ilişkin eğitim programlarının yapılandırılması gerekmektedir (WeProtect Global Alliance, 2023, s.45). Çocuk cinsel istismarı konusundaki eğitim programlarının ilkökul çağındaki çocukların kendini koruma becerilerini ve çocuk cinsel istismarı hakkında bilgi edinmelerinde başarılı olduğunu gösteren kanıtlar bulunmaktadır (Walsh vd., 2015). Çocukların çevrimiçi cinsel istismardan korunması için bireyler arası etkileşimlere ilişkin davranışların izlenmesi, güvenli ortamların sağlanması, uygunsuz davranışlara yanıt verilmesi, yetişkinleri ve aileleri içeren önleme eğitimlerinin yapılandırılması, çocukların dışlanmasını önleyen, onları içeren ortamların oluşturulmasının gerekli olabileceği çeşitli çalışmalarda belirtilmektedir (Australian Human Rights Commission, 2018). Çevrimiçi çocuğun cinsel istismarı ile ilgili eğitim ve farkındalık çalışmaları çevrimiçi cinsel istismarın önlenmesi açısından önemlidir. Söz konusu eğitim programlarının çocukları ve ailelerini kapsayacak şekilde yapılandırılmasında sosyal hizmet uzmanları etkin şekilde görev alabilirler.

Sosyal hizmet uzmanları çocukların cinsel istismardan korunmalarında, cinsel istismarın önlenmesinde, tedavi ve rehabilitasyonunda aktif şekilde rol alırlar ve cinsel istismara uğramış çocuklara yönelik müdahalenin tüm yönleriyle ilgilenirler (Anderson ve diğerleri, 2002, s. 368). Çocuk istismarı üzerine eğitim almış sosyal hizmet uzmanları, risk faktörlerini ve çocukların çevre ile etkileşimlerinin kalitesini belirlemeye odaklanmışlardır. Ayrıca kaynaklar, çocuk koruma hizmetleri konusunda bilgilidirler, çocuk istismarı ile ilgili yasaların işleyişine aşinadırlar (Mian, 2016, s.48).

Sosyal hizmet uygulaması ve araştırması ekolojik sistemler teorisine (Mattaini ve Holtschneider, 2016) dayanmaktadır. Siber alanı çocukların ekolojisinde yeni bir sistem olarak kavramsallaştırmak (Martin, 2013, 2014), sosyal hizmet uzmanlarının cinsel istismar vakalarında siber alanın çocuğun çevrimiçi cinsel istismarı açısından taşıyabileceği riskleri göz önünde bulundurmalarına, istismara

maruz kalan çocuklar üzerindeki çevrimiçi ortamın farklı etkilerini incelemelerine, çevrimiçi ve yüz yüze gerçekleşen çocuğun cinsel istismarı arasındaki ilişkiyi ve örtüşmeyi değerlendirmelerine yardımcı olabilir.

(Martin, 2016) çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının;

- ▶ cinsel istismar vakalarında çevrimiçi ortamı çocuğun çevresinde yer alan risk faktörlerini incelemelerinin
- ▶ internet'in, çevrimiçi cinsel istismara maruz kalan çocuklar üzerindeki farklı etkilerini değerlendirebilmelerinin
- ▶ çevrimiçi çocuk cinsel istismarı ile yüz yüze çocuk cinsel istismarı arasındaki ilişki ve örtüşmeyi görebilmelerinin gerekli olduğunu belirtmektedir.

Çevrimiçi çocuk cinsel istismarının önlenmesine, çocukların her türlü ihmal istismardan korunmasına odaklanan çocuklarla sosyal hizmet uygulamalarında kesişimsellikten yararlanılabilir. Kesişimsellik (Crenshaw, 1989) insan kimliğinin çeşitli yönlerinin (örneğin; cinsiyet, engellilik, ırk, sosyoekonomik statü), makro düzeyde yapısal faktörlerin (örneğin; cinsiyetçilik, ırkçılık, sınıfçılık) yaşanmış deneyimlerle ve risklerle aynı anda nasıl bir etkileşim halinde olduğunun görülmesini sağlamaktadır. Çocuk refahı alanında, çoklu kimliklerin (örneğin engellilik, ırk, etnik köken ve sosyoekonomik statü) bir araya gelmesinin çocuklara yönelik riskleri hem nasıl artırabileceğini hem de nasıl azaltabileceğini anlamının etkili bir yolunu sunmaktadır (Thomas vd., 2023). Bu bakış açısı, çocukları cinsiyet, etnik köken ve sosyoekonomik statü gibi diğer kimlik özellikleriyle birlikte görme ihtiyacını vurgular ve her bir kimliği ayrı ayrı ele almak yerine riski artırmadaki rollerini kabul eder (Flynn, 2021). Kesişimsellik çocukların sosyal hizmetlere ve koruma mekanizmalarına ulaşımında yaşayabilecekleri zorlukların hangi faktörlerle ilişkili olduğunun görülmesini sağlar (Flynn, 2024) ve bu güçlüklerin aşılmasına katkı sunabilecek uygulama modellerine odaklanılmasını teşvik etmektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin ve disiplininin çocuk refahını merkeze alan uygulamaları

- 1) Araştırma ve eleştirel düşünme yoluyla çevrimiçi çocuk cinsel istismarına etkili yanıtlar vermeyi, istismara maruz kalmış çocukların tedavi ve rehabilitasyonuna odaklanmayı,
- 2) Ekolojik-siber sistemler çerçevesini (Martin, 2014) ve travma kavramsallaştırmalarını kullanmayı,
- 3) Çocukların ihtiyaçlarıyla uyumlu araştırma, değerlendirme ve tedavi yaklaşımlarıyla mevcut politikaları, programları ve uygulamaları incelemeyi, analiz etmeyi ve iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

Önemeye yönelik müdahaleler arasında; toplumsal normları, davranışları ve tutumları toplumsal düzeyde değiştirme, çocuk refahını tehdit eden risk faktörlerini azaltma ve ortadan kaldırma, suç işlemeye yönelimi arttıran yoksulluk gibi yapısal koşulların ele alınması yer almaktadır (WeProtect Global Alliance, 2023, s.45). Çeşitli çalışmalar çevrimiçi cinsel istismara uğrayan çocuklara ve ergenlere yönelik danışmanlığın istismarın olumsuz etkilerini en aza indirmede etkili olabileceğini göstermektedir (Hamilton-Giachritsis vd., 2017). Bu bağlamda çocukları ve aileleri güçlendiren çocuklarla ve ailelerle sosyal hizmet uygulamaları öne çıkmaktadır. Baskı karşıtı sosyal hizmet uygulaması da

istismara maruz kalan çocukların ve ailelerin güçlendirilmesinde önemli rol oynayabilir. Travma bilgili bakım da çevrimiçi cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik müdahalelerde yer alabilir. Ancak bu sorun alanında bu yaklaşıma dayalı müdahalelerin geçerliliğine ilişkin kanıtlara ihtiyacın bulunduğu alan yazında belirtilmektedir (Emsley vd., 2022). Çevrimiçi cinsel istismar sonrasında çocuk ya da ergenlerde kaygı ortaya çıkmışsa müdahalelerin kaygıyı ele alacak şekilde yapılandırılması uygun olabilir. Ancak hala müdahalelerde hangi yaklaşımların geçerli olabileceğine ilişkin boşluk bulunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dijital iletişim teknolojilerinin hızlı bir şekilde yayılarak çocuklar ve gençler tarafından kullanılması çocuk korumada yeni yönelimlere ve yeni girişimlere yol açmıştır. Çocuk ve gençlere yönelik tehditlerin bir bölümü bilindik tehditlere benzerken bir kısmı ise benzersiz yeni dinamiklere sahiptir. Bu bağlamda çocukları çevrimiçi cinsel istismardan koruyabilecek yeni çocuk koruma perspektiflerine, çocuk koruma programlarına ve çocuklarla sosyal hizmet uygulamalarına gereksinim duyulmaktadır. Çocuklara, ebeveynlere, ailelere ve topluma yönelik çocukların internet ortamında güvenliğinin sağlanması için önleme ve farkındalık programlarının oluşturulması gerekmektedir. Güvenli, istikrarlı çevrimiçi ortamlar çocuk istismarının oluşumunu önlemeye, bir çocuğun yaşamı boyunca karşılaşılabileceği risklerin azaltılmasına yardımcı olabilir. Bu bağlamda yeni teknolojik ilerlemelerin takip edilerek çocuklar için güvenli çocuk haklarına duyarlı çevrimiçi ortamların yapılandırılması gerekmektedir.

Yardım hatları çocukların çevrimiçi cinsel istismardan korunmaları ve müdahaleler açısından önemli görülmektedir. Bu bağlamda yalnızca çocuk refahına odaklanan, çevrimiçi çocuk cinsel istismarı açısından risk altında olan ya da istismara maruz kalan çocuklara, aile üyelerine ve akranlara hizmet veren, çocukların telefon aracılığıyla ya da çevrimiçi ortamda sosyal hizmet uzmanlarına ulaşabilecekleri yardım hatlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Telefonla ya da çevrimiçi erişilebilen yardım hatları aracılığıyla çocuklarla, aile üyeleriyle ve akranlarla bağlantı kurulabilir.

Zihinsel yetersizliği olan çocukların çevrimiçi çocuk cinsel istismarına maruz kalma açısından risk altında oldukları değerlendirildiğinde, özel gereksinim grubunda yer alan çocukların gelişim düzeylerine uygun olacak şekilde tasarlanan, onları yüz yüze veya çevrimiçi cinsel istismardan koruyabilecek eğitimlere gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca özel gereksinim grubu içerisinde yer alan çocukların ebeveynlerine ve onlara bakım verenlere yüz yüze ve çevrimiçi çocuk cinsel istismarının önlenmesine yönelik danışmanlığın sunulması önemlidir.

Sosyal hizmet uzmanları çocukları çevrimiçi cinsel istismardan korumak için internet ve sosyal medyanın çocuklar ve ergenler üzerindeki etkilerini değerlendirebilmeli, çevrimiçi çocuk cinsel istismarına müdahalelere ilişkin mesleki yeterliliklerini geliştirmelidirler. Sosyal hizmet uzmanlarından çocukları ve gençleri bilgilendirmeleri ve onlar için ilgili hizmetleri oluşturmaları beklenmektedir. Bu bağlamda mesleki bilgi ve becerilerini arttırarak çocuk refahına özgü kanıta dayalı sosyal hizmet uygulamalarını gerçekleştirmeleri önemli görülmektedir.

Son olarak çocukları ve gençleri istismardan korumak ve onları desteklemek için çocukların çevrelerinde yer alan siber alana dönük müdahalelere ilişkin yeni yaklaşımların, yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi önemli bir gereksinim alanını oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışma, derleme bir makale olup etik kurul izni gerektirmemektedir.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Çalışma tek yazarlıdır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ali, S., Haykal, H. A., ve Youssef, E. Y. M. (2021). Child Sexual Abuse and the Internet—A Systematic Review. *Human Arenas*. doi:10.1007/s42087-021-00228-9
- Anderson, L. E., Weston, E. A., Doueck, H. J., ve Krause, D. J. (2002). The Child -Centered Social Worker and the Sexually Abused Child: Pathway to Healing. *Social Work*, 47(4), 368–378. doi: 10.1093/ sw/ 47.4.368
- Australian Human Rights Commission. (2018). National principles for child safe organisations. https://childsafe.humanrights.gov.au/sites/default/files/201902/National_Principles_for_Child_Safe_Organisations2019.pdf (çevrimiçi: 10/09/2024)
- Bae, S. M., Kang, J. M., Hwang, I. C., Cho, H., ve Cho, S.-J. (2017). Intelligence Is Associated With Voluntary Disclosure in Child Sexual Abuse Victims. *Journal of Adolescent Health*, 61(3), 335–341. doi:10.1016/j.jadohealth.2017.04.00510.1016/j.jadohealth.2017.04.005
- Barlow, C., Kidd, A., Green, S. T., ve Darby, B. (2021). Circles of analysis: A systemic model of child criminal exploitation. *Journal of Children's Services*, 17(3), 158–174. <https://doi.org/10.1108/JCS-04-2021-0016>
- Berliner, L., ve Elliott, D. M. (2002). Sexual abuse of children. In J. E. B. Myers, L. Berliner, J. Briere, C. T. Hendrix, C. Jenny, ve T. A. Reid (Eds.), *The APSAC Handbook on child maltreatment* (2nd ed., pp. 55–78). Sage Publications, Inc.
- Briggs, P., Simon, W. T., ve Simonsen, S. (2011). An exploratory study of Internet-initiated sexual offenses and the chat room sex offender: Has the Internet enabled a new typology of sex offender? *Sexual Abuse: Journal of Research and Treatment*, 23(1), 72–91. <https://doi.org/10.1177/1079063210384275>
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513–531. doi:10.1037/0003-066x.32.7.513
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Butler, A. C. (2013). Child sexual assault: Risk factors for girls. *Child Abuse & Neglect*, 37(9), 643–652. doi:10.1016/j.chiabu.2013.06.009
- Carr, J.A. (2003). Child abuse, child pornography and the Internet. <https://image.guardian.co.uk/sys-files/Society/documents/2004/01/12/V1DMS5FP.pdf> (çevrimiçi: 09/08/2024)
- Carr, J.A. (2017) brief history of child safety online: child abuse images on the internet. In: Brown J, editor. *Online risk to children: Impact, protection and prevention*. New York: John Wiley and Sons, Incorporated, ss. 19-34. <https://doi.org/10.1002/9781118977545.ch1>
- Chauviré-Geib, K., ve Fegert, J. M. (2024). Victims of Technology-Assisted Child Sexual Abuse: A Scoping Review. *Trauma, violence & abuse*, 25(2), 1335–1348. <https://doi.org/10.1177/15248380231178754>

- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1(8), 139–167.
- Çıkman, B., Salman, Ö., ve Çalışkan, D. (2017). Name: curious, surname: child, situation: online, conclusion: grooming, online child abuse. *The Journal of Current Pediatrics*, 15, No. 3, 65-70.
- Drohan, M.ve Faustini, P. (2019). Child Rights in A Digital World. In: For every child, answers 30 years of research for children at UNICEF Innocenti [https:// unicef.at/ fileadmin/ media/ Infos_ und_ Medien/Info-Material/Lage_der_Kinder_weltweit/For-every-child-answers-2019. pdf](https://unicef.at/fileadmin/media/Infos_und_Medien/Info-Material/Lage_der_Kinder_weltweit/For-every-child-answers-2019.pdf) (çevrimiçi: 08/07/2024)
- Emsley, E., Smith, J., Martin, D., ve Lewis, N. V. (2022). Trauma-informed care in the UK: Where are we? A qualitative study of health policies and Professional perspectives. *BMC Health Services Research*, 22,1164 . <https://doi.org/10.1186/s12913-022-08461-w>
- Espelage DL, Low SK, Anderson C, De La Rue L. (2016) Bullying, sexual, and dating violence from early to late adolescence in the Midwestern United States, 2007-2013. Ann Arbor, MI: Inter-university Consortium for Political and Social Research [distributor], 2016-11-14. <https://doi.org/10.3886/ICPSR34835.v1>
- ECPAT, INTERPOL and UNICEF. (2022). Disrupting Harm in Cambodia: Evidence on Online Child Sexual Exploitation and Abuse. Global Partnership to End Violence Against Children. [https:// ecpat.org/wp-content/uploads/2022/09/DH_Cambodia_ONLINE_final_JS-1.pdf](https://ecpat.org/wp-content/uploads/2022/09/DH_Cambodia_ONLINE_final_JS-1.pdf) (çevrimiçi:05/08/2024)
- Euser, S., Alink, L. R. A., Tharner, A., van IJzendoorn, M. H., ve Bakermans-Kranenburg, M. J. (2015). The Prevalence of Child Sexual Abuse in Out-of-home Care: Increased Risk for Children with a Mild Intellectual Disability. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 29(1), 83–92. <https://doi.org/10.1111/jar.12160>
- Finkelhor, D., ve Baron, L. (1986). Risk factors for child sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 1(1), 43–71. <https://doi.org/10.1177/088626086001001004>
- Finkelhor, D., Mitchell, K. J., ve Wolak, J. (2000). Online Victimization: A Report on the Nation Youth. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/188393NCJRS.pdf> (çevrimiçi: 07/08/2024)
- Finkelhor, D., Turner, H., ve Colburn, D. (2023). Which dynamics make online child sexual abuse and cyberstalking more emotionally impactful: Perpetrator identity and images? *Child Abuse & Neglect*, 137, Article 106020. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106020>
- Flynn, S. (2021). Convergent identities, compounded risk: Intersectionality and parenting capacity assessment for disabled children. *Children and Youth Services Review*, 129, Article 106185. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106185>
- Flynn, S. (2024). Intersectionality, childhood disability and rurality: What does rural life mean for disabled children and their families? *Sociologia Ruralis*. <https://doi.org/10.1111/soru.12471>
- Forni, G., Pietronigro, A., Tiwana, N., Gandolfi, C. E., Del Castillo, G., Mosillo, M., ve Pellai, A. (2020). Little red riding hood in the social forest. Online grooming as a public health issue: A narrative review. *Annali di Igiene*, 32(3), 305–318. <https://doi.org/10.7416/ai.2020.2353>

- Gewirtz-Meydan, A., ve Finkelhor, D. (2020). Sexual abuse and assault in a large national sample of children and adolescents. *Child Maltreatment*, 25(2), 203-214. <https://doi.org/10.1177/1077559519873975>
- Hamilton-Giachritsis, C., Hanson, E., Whittle, H., Alves-Costa, F., Pintos, A., Metcalf, T., ve Beech, A. (2020). Technology assisted child sexual abuse: Professionals' perceptions of risk and impact on children and young people. *Child Abuse & Neglect*, 104651. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104651>
- Hanson E. (2017a). The impact of online sexual abuse on children and young people. In: Brown J, editor. Online risk to children: Impact, protection and prevention. New York: John Wiley and Sons, Incorporated (p. 97–122). <https://doi.org/10.1002/9781118977545.ch6>
- Hanson, E. (2017b). Promising therapeutic approaches for children, young people and their families following online sexual abuse. In J. Brown, Online risk to children: Impact, protection and prevention. New York: John Wiley and Sons, Incorporated (pp. 123–142). Wiley Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118977545.ch7>
- Hamilton-Giachritsis, C. E., Hanson, E., Whittle, H., Alves-Costa, F., Pintos, A., Metcalf, T., ve Beech, A. R. (2020). Technology assisted child sexual abuse: Professionals' perceptions of risk and impact on children and young people. *Child Abuse & Neglect*. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104651>.
- Harvey, S., ve Taylor, J. (2010). A meta-analysis of the effects of psychotherapy with sexually abused children and adolescents. *Clinical Psychology Review*, 30(5) 517–535. doi:10.1016/j.cpr.2010.03.006
- Henry, N., ve Powell, A. (2016). Sexual violence in the digital age: The scope and limits of criminal law. *Social ve Legal Studies*, 25(4), 397–418. <https://doi.org/10.1177/0964663915624273>
- Hunter, S. V. (2006). Understanding the Complexity of Child Sexual Abuse: A Review of the Literature With Implications for Family Counseling. *The Family Journal*, 14(4), 349–358. doi:10.1177/1066480706291092
- Internet Watch Foundation (IWF) (2023). Once Upon A year: 2023 Annual Report. <https://www.iwf.org.uk/about-us/who-we-are/annual-report-archive/> (çevrimiçi:01/08/2024)
- Internet Watch Foundation (IWF) (2018). Once Upon A year: 2018 Annual Report. <https://www.iwf.org.uk/media/tthh3woi/once-upon-a-year-iwf-annual-report-2018.pdf> (çevrimiçi:03/08/2024)
- Jackson, L. A., von Eye, A., Fitzgerald, H. E., Zhao, Y., ve Witt, E. A. (2010). Self-concept, self-esteem, gender, race and information technology use. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 323–328. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.11.001>
- Joleby, M., Landström, S., Lunde, C., ve Jonsson, L. S. (2020). Experiences and psychological health among children exposed to online child sexual abuse – a mixed methods study of court verdicts. *Psychology, Crime ve Law*, 27(2), 159–181. doi:10.1080/1068316x.2020.1781120
- Joleby, M., Lunde, C., Landström, S., ve Jonsson, L. S. (2021). Offender strategies for engaging children in online sexual activity. *Child Abuse & Neglect: the International Journal*, 120, Article 105214. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105214>

- Jones, L. M., Mitchell, K. J., ve Finkelhor, D. (2012). Trends in youth internet victimization: Findings from three youth internet safety surveys 2000–2010. *Journal of Adolescent Health, 50*(2), 179–186. doi:10.1016/j.jadohealth.2011.09.015
- Jones, V. ve Skogrand, E. (2006). Visible evidence—forgotten children. In: Save the children. Published by Save the Children Europe Group. <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/1357.pdf/> (çevrimiçi: 22/08/2024)
- Johnson, G. ve Puplampu, K. 2008. A conceptual framework for understanding the effect of the Internet on child development: The ecological techno-subsystem. *Canadian Journal of Learning and Technology, 34*, 19-28. <http://hdl.handle.net/20.500.11937/13183> (çevrimiçi:17/07/2024)
- Jonsson, L. S., Fredlund, C., Priebe, G., Wadsby, M., ve Svedin, C. G. (2019). Online sexual abuse of adolescents by a perpetrator met online: a cross-sectional study. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 13*(1). doi:10.1186/s13034-019-0292-1
- Katz, C. (2013). Internet-related child sexual abuse: What children tell us in their testimonies. *Children and Youth Services Review, 35*(9), 1536–1542. <https://doi.org/10.1016/j.child-youth.2013.06.006>
- Keçe, H. (2018) Çocuk destek merkezlerinde yaşayan cinsel istismar mağduru kız çocuklarının sosyal kaygı düzeyleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Knack, N., Winder, B., Murphy, L., ve Fedoroff, J. P. (2019) Recently looked at preventions at child sexual abuse in general Primary and secondary prevention of child sexual abuse. *International Review of Psychiatry, 31*(2), 181-194. <https://doi.org/10.1080/09540261.2018.1541872>
- Kloess, J. A., Hamilton-Giachritsis, C. E., ve Beech, A. R. (2017). Offense Processes of Online Sexual Grooming and Abuse of Children Via Internet Communication Platforms. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 107906321772092*. doi:10.1177/1079063217720927
- Kocamaz, E. B., Akça, K., ve Uygun, Ş. (2021). The use of internet and technological devices in children with disability from the perspective of parents. *Technology and Disability, 33*(3), 237-244. doi:10.3233/tad-210328
- Koçtürk, N, Yüksel, F. (2018). A modern danger for adolescents: From online flirtation to sexual abuse. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences, 31*(3), 294-300. doi: 10.5350/dajpn2018310307
- Krone, T., Spiranovic, C., Prichard, J., Watters, P., Wortley, R., Gelb, K., ve Hunn, C. (2020). Child sexual abuse material in child-centred institutions: situational crime prevention approaches. *Journal of Sexual Aggression, 1–20*. doi:10.1080/13552600.2019.1705925
- Lenhart, A. (2009, December 15). Teens and sexting. Pew Research Centre. Retrieved from <https://www.pewresearch.org/internet/2009/12/15/teens-and-sexting/> (çevrimiçi: 15/09/2024)
- Leonard, M. M. (2010). “I did what I was directed to do but he didn’t touch me”: The impact of being a victim of internet offending. *Journal of Sexual Aggression, 16*(2), 249–256. doi:10.1080/13552601003690526

- Livingstone, S. (2017). Children's and young people's lives online. In: Brown J, editor. Online risk to children: Impact, protection and prevention. New York: John Wiley and Sons, Incorporated; 2017. p. 35–47.
- Lorenzo-Dus, N., Kinzel, A., ve Di Cristofaro, M. (2020). The communicative modus operandi of online child sexual groomers: Recurring patterns in their language use. *Journal of Pragmatics*, 155, 15–27. doi:10.1016/j.pragma.2019.09.010
- Madigan, S., Villani, V., Azzopardi, C., Laut, D., Smith, T., Temple, J. R., Browne, D. and Dimitropoulos, G. (2018). The Prevalence of Unwanted Online Sexual Exposure and Solicitation Among Youth: A Meta-Analysis. *Journal of Adolescent Health*, 63(2), 133–141. doi: 10.1016/j.jadohealth.2018.03.012
- Martin, J., ve Alaggia, R. (2013). Sexual Abuse Images in Cyberspace: Expanding the Ecology of the Child. *Journal of Child Sexual Abuse*, 22(4), 398–415. doi:10.1080/10538712.2013.781091
- Martin, J. (2014). "It's Just an Image, Right?": Practitioners' Understanding of Child Sexual Abuse Images Online and Effects on Victims. *Child & Youth Services*, 35(2), 96–115. doi:10.1080/0145935x.2014.924334
- Martin, J. (2015). Conceptualizing the Harms Done to Children Made the Subjects of Sexual Abuse Images Online. *Child & Youth Services*, 36, 267 - 287.
- Martin, J. (2016). Child sexual abuse images online: Implications for social work training and practice. *The British Journal of Social Work*, 46(2), 372-388.
- Martin, J. ve Stuart, C. (2024). Working with Cyberspace in the Life-Space. Toronto Metropolitan University. Journal contribution. <https://doi.org/10.32920/25444147.v1>
- Mattaini, M. ve Holtschneider, C. (2016). Foundations of Social Work Practice. In: Foundations of Social Work Practice: A Graduate Text. Mattaini, M.A., Holtschneider, C. ve Lowery, C.T. (eds). 5rd edn, Washington, DC, National Association of Social Workers (NASW). (ss.1-21).
- Mian, M. (2016). Çocuk İstismarını Önlemeye Yönelik Sektörler Arası Yaklaşım. İçinde Çocuk Koruma Sistemleri (Editör: Dağlı, T.). İstanbul, ÇOKMED Yayınları. (S.38-88). <https://cokmed.net/ps-sistem/dosyalar/files/Cocuk%20Koruma%20Sistemleri.pdf>
- Mishna, F., Saini, M., ve Solomon, S. (2009). Ongoing and online: Children and youth's perceptions of cyber bullying. *Children and Youth Services Review*, 31, 1222–1228. doi:10.1016/j.child-youth.2009.05.004
- Muir, D. (2005). Violence against Children in Cyberspace. ECPAT International https://genderit.org/sites/default/files/ECPAT_Cyberspace_2005_ENG.pdf. Bangkok 10400 Thailand (çevrimiçi: 10/06/2024)
- Murray, L. K., Nguyen, A., ve Cohen, J. A. (2014). Child Sexual Abuse. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 23(2), 321–337. doi:10.1016/j.chc.2014.01.003
- National Center for Injury Prevention and Control (ty). Essentials for Childhood Creating Safe, Stable, Nurturing Relationships and Environments for All Children. <https://www.cdc.gov/child-abuse-neglect/media/pdf/essentials-for-childhood-framework508.pdf> (çevrimiçi: 10/09/2024)

- Normand, C. L., ve Sallafranque-St-Louis, F. (2015). Cybervictimization of Young People With an Intellectual or Developmental Disability: Risks Specific to Sexual Solicitation. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 29(2), 99–110. doi:10.1111/jar.12163
- Özçalık, C. K., ve Atakoğlu, R. (2021). Online child sexual abuse: Prevalence and characteristics of the victims and offenders. *J Psychiatr Nurs*, 12, 76-81. doi: 10.14744/phd.2020.30643
- Pais, M. S. (2010). The protection of children from sexual exploitation Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography. *The International Journal of Children's Rights*, 18(4), 551–566. doi:10.1163/157181810x536815
- Paranjothy, S., Griffiths, J. D., Broughton, H. K., Gyte, G. M. L., Brown, H. C., ve Thomas, J. (2011). Interventions at caesarean section for reducing the risk of aspiration pneumonitis. *International Journal of Obstetric Anesthesia*, 20(2), 142–148. doi:10.1016/j.ijoa.2010.12.006
- Patterson, A., Ryckman, L. ve Guerra, C. (2022). A Systematic Review of the Education and Awareness Interventions to Prevent Online Child Sexual Abuse. *Journ Child Adol Trauma*, 15, 857-867. <https://doi.org/10.1007/s40653-022-00440-x>
- Pereda, N., Guilera, G., Forns, M., ve Gómez-Benito, J. (2009). The prevalence of child sexual abuse in community and student samples: a meta-analysis. *Clinical psychology review*, 29(4), 328-338. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.02.007>
- Perrino, J. (2022). Using 'safety by design' to address online harms. <https://www.brookings.edu/articles/using-safety-by-design-to-address-online-harms/> (çevrimiçi: 17/09/2024).
- O'Connell, R. (2003). A typology of child cybersexploitation and online grooming practices. <https://image.guardian.co.uk/sys-files/Society/documents/2003/07/17/Groomingreport.pdf> (çevrimiçi: 12/08/2024)
- Quayle, E., Jonsson, L. ve Lööf, L. (2012). Online behaviour related to child sexual abuse: Interviews with affected young people. Council of the Baltic Sea States, Stockholm. https://childrenatrisk.cbss.org/wp-content/uploads/sites/10/2020/12/Interviews_with_affected_young_people.pdf
- Quayle, E. (2017). Over the Internet, Under the Radar: Online Child Sexual Abuse and Exploitation – a brief literature review. CYCJ Centre for Youth and Criminal Justice. <https://www.cycj.org.uk/wp-content/uploads/2017/02/Over-the-Internet-literature-review.pdf> (çevrimiçi:11/09/2024)
- Radford, L., Allnock, D., ve Hynes, P. (ty). Promising programmes to prevent and respond to Child Sexual Abuse and Exploitation. UNICEF. <https://www.unicef.org/media/66741/file/Promising-programme-responses.pdf> (çevrimiçi: 08/06/2024)
- Reeves, J., ve Crowther, T. (2019). Teacher feedback on the use of innovative social media simulations to enhance critical thinking in young people on radicalisation, extremism, sexual exploitation and grooming. *Pastoral Care in Education*, 1–17. doi:10.1080/02643944.2019.1618377
- Reeves, E.J., Jones, S.E., Kosaraju, A., Shemmings, D., Rigby, P., Scharf, K., Soutar, E. (2024). May and Bay: Online Child Sexual Exploitation and Abuse in Southeast Asia — Using Digital Games in Preventative Education. *J. Hum. Rights Soc. Work*. <https://doi.org/10.1007/s41134-024-00314-2>

- Reid, Joan A. (2012). Child Pornography in the 21st Century: From Child Pornographic Exploitation to Youth Sexting', Oxford Handbook Topics in Criminology and Criminal Justice. (online edn, Oxford Academic, 2 June 2014), <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199935383.013.132>. (çevrimiçi: 10/04/2024).
- Ross, M. (2014). A Diamond in the Rough: The Transnational Duty to Prevent Human Trafficking in the Protocol. *Duke Journal of Gender Law & Policy*, 21(2), 325–368. <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1254vecontext=djglp> (çevrimiçi: 14/03/2024)
- Smallbone, S., Marshall, W.L. and Wortley, R. (2008). Preventing Child Sexual Abuse: Evidence, policy and practice. London: Willan.
- Soylu, N., Alpaslan, A. H., Ayaz, M., Esenyel, S., ve Oruç, M. (2013). Psychiatric disorders and characteristics of abuse in sexually abused children and adolescents with and without intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 34(12), 4334–4342. doi:10.1016/j.ridd.2013.09.010
- Tener, D., ve Murphy, S. B. (2015). Adult Disclosure of Child Sexual Abuse: A Literature Review. *Trauma, violence & abuse*, 16(4), 391–400. <https://doi.org/10.1177/1524838014537906>
- Thomas, C., Flynn, S., Slayter, E., ve Johnson, L. (2023). Disability, intersectionality, child welfare and child protection: Research representations. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 25(1), 45–64. DOI: 10.16993/sjdr.963
- Tobin, J., Seow, F. (2019). Protection from Sexual Exploitation and Sexual Abuse. In John Tobin (ed.), *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*, Oxford Commentaries on International Law (online edn, Oxford Academic). <https://doi.org/10.1093/law/9780198262657.003.0035>. (çevrimiçi:10/10/2024).
- Turgut Y.E., Kurşun E. (2019). Türkiye'deki çocukların erişim, kullanım ve etkinlikler bağlamında mobil internet deneyimleri. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 9:349–371.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2024-53638> (çevrimiçi: 25/10/2024)
- Ungar, M. (2010). Counselling in challenging contexts: Working with individuals and families across clinical and community settings. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- UNICEF. (2017). The state of the world's children 2017: children in a digital world. https://www.unicef.org/media/48581/file/SOWC_2017_ENG.pdf. (çevrimiçi: 14/08/2024)
- UNICEF. (2020). What Works to Prevent Online and Offline Child Sexual Exploitation and Abuse? Review of national education strategies in East Asia and the Pacific 2020. Bangkok. <https://www.unicef.org/eap/media/4706/file/what%20works.pdf> (çevrimiçi: 09/08/2024)
- Walsh, K., Zwi, K., Woolfenden, S., ve Shlonsky, A. (2015). School-based education programmes for the prevention of child sexual abuse. *The Cochrane database of systematic reviews*, (4), CD004380. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD004380.pub3>
- WeProtect Global Alliance. (2023).Global Threat Assessment. <https://www.weprotect.org/wp-content/uploads/Global-Threat-Assessment-2023-English.pdf> (çevrimiçi: 18/08/2024)

- Wei, W. (2011). Online child sexual abuse content: The development of a comprehensive, transferable international internet notice and takedown system. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/online-child-sexual-abuse-content-development-comprehensive> (çevrimiçi: 05/11/ 2024)
- Whittle HC, Hamilton-Giachritsis C. (2017). Offender behavior. In: Online risk to children: Impact, protection and prevention. (Brown J, ed.). New York: John Wiley and Sons. ss. 55–67.
- Whittle, H. C., Hamilton-Giachritsis, C. E., ve Beech, A. R. (2015). A Comparison of Victim and Offender Perspectives of Grooming and Sexual Abuse. *Deviant Behavior*, 36(7), 539–564. doi:10.1080/01639625.2014.944074
- World Health Organization. (2024). Child maltreatment. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment> (çevrimiçi: 08/11/2024)
- World Health Organization. (2022). What works to prevent online violence against children? <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/364707/9789240062085-eng.pdf?sequence=1> (çevrimiçi: 18/08/2024)
- World Health Organization. (1999). Violence and Injury Prevention Team ve Global Forum for Health Research. (1999). Report of the Consultation on Child Abuse Prevention. Geneva: World Health Organization. <https://iris.who.int/handle/10665/65900> (çevrimiçi:26/08/2024)
- World Health Organization. (2003). Guidelines for medico-legal care of victims of sexual violence. <https://iris.who.int/handle/10665/42788> (çevrimiçi:13/08/2024)
- Wortley, R., ve Smallbone, S. (2012). Internet child pornography: Causes, investigation, and prevention. Praeger/ABC-CLIO.
- Wortley, R. ve Smallbone, S. (2006). Applying Situational Principles to Sexual Offenses against Children”, in Situational Prevention of Child Sexual Abuse. New York: Criminal Justice Press, (19), 7–35.
- Zweig JM, Dank M, Lachman P, Yahner J. (2013). Technology, teen dating violence and abuse, and bullying. Final Report. Washington, DC: Urban Institue, Justice Policy Center.
- Zych, I., Viejo, C., Vila, E., ve Farrington, D. P. (2021). School Bullying and Dating Violence in Adolescents: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Trauma, violence & abuse*, 22(2), 397–412. <https://doi.org/10.1177/1524838019854460>